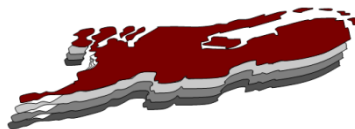

**Inventariserend veldonderzoek - karterende
fase**

**Hollum, Ten westen van Jan
Jacobsweg nr. 5
Gemeente Ameland (FR.)**

augustus 2019

Versie 1.2 (definitief)

In opdracht van:

Mevr. P. de Jong

Meester Adriaan de Bruinestraat 14

9861 EC Hollum

Colofon

Laagland Archeologie Rapport 116

Inventariserend veldonderzoek - karterende fase
Hollum, locatie ten westen van Jan Jacobsweg nr. 5,
Gemeente Ameland (FR.)

Auteur: L.C. Nijdam

In opdracht van: Mevr. P. de Jong

Foto's en tekeningen: Laagland Archeologie

Status rapport: Versie 1.2 (definitief)

Controle: E.W. Brouwer

Autorisatie: E.W. Brouwer

ISSN 2468-4759

Laagland Archeologie V.O.F
Cobbingstraat 27
7631 DA Ootmarsum

E-mail: info@laaglandarcheologie.nl
KvK-Nummer: 60294418

© Laagland Archeologie V.O.F, Ootmarsum, augustus 2019

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers. Laagland Archeologie V.O.F. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Samenvatting

Laagland Archeologie heeft in oktober 2017 een inventariserend veldonderzoek - karterende fase uitgevoerd voor een locatie ten westen van de Jan Jacobsweg nr. 5 en een aanwezige parkeerplaats te Hollum (Gemeente Ameland). Het onderzoek is onderdeel van de ruimtelijke procedure ten behoeve van een toekomstige bestemmingsplanwijziging.

Het plangebied ligt op een vermoedelijk hooggelegen strandwal bestaande uit strand- en duinzanden. Ten westen van de Jan Jacobsweg is deze strandwal voor een deel afgegraven. De top van de oorspronkelijke bodem, inclusief het archeologisch niveau uit de late middeleeuwen en 1^e helft van de nieuwe tijd, is verloren gegaan.

Bij karterend booronderzoek zijn binnen de strand- en duinzanden humeuze zandlagen aangetroffen die duiden op bodemvorming in het verleden. Deze lagen zijn archeologisch kansrijk. Echter in de opgeboorde grond zijn met uitzondering van een enkel houtskoolbrokje geen archeologische indicatoren aangetroffen.

Op basis van de resultaten van het veldonderzoek wordt geadviseerd geen archeologisch vervolgonderzoek in het plangebied uit te voeren. De implementatie van dit advies is in handen van de bevoegde overheid, de gemeente Ameland.

Mochten bij graafwerkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen, dan geldt conform de Erfgoedwet (art. 5.10) een meldingsplicht. Dit kan bij de gemeente Ameland.

Samenvatting	5
1 Inleiding	7
1.1 Aanleiding onderzoek	7
1.2 Afbakening plan- en onderzoeksgebied	7
1.3 Administratieve gegevens	9
1.4 Huidige situatie en toekomstig gebruik	10
1.5 Onderzoeksdoel	10
2 Archeologische verwachting	11
3 karterend booronderzoek	14
3.1 Beschrijving onderzoeksmethodiek	14
3.2 Vraagstelling	15
3.3 resultaten: lithologie, lithogenese en bodemontwikkeling	15
3.4 Resultaten: archeologie	15
4 Terugkoppeling met bureauonderzoek	16
5 Conclusie en verwachting	17
6 Selectieadvies	18
literatuur	19
Bijlage 1 AMZ-cyclus	20
Bijlage 2 Archeologische perioden	21
Bijlage 3 Boorstaten	22

HOOFDSTUK **1** INLEIDING

1.1 AANLEIDING ONDERZOEK

Laagland Archeologie heeft in opdracht van mevr. P. de Jong een archeologisch onderzoek in de vorm van een karterend booronderzoek uitgevoerd op een locatie aan de westelijke rand van het plaatsje Hollum in de gemeente Ameland. De aanleiding van het onderzoek vormt de geplande bestemmingsplanwijziging voor een locatie ten westen van de Jan Jacobsweg nr. 5 en een bestaand parkeerterrein (zie afbeelding 1a). Het is de bedoeling hier in het zuidelijk deel van het plangebied een woning te realiseren en de smalle strook grond wordt in de toekomst bij de parkeerplaats getrokken. De oppervlakte van het te onderzoeken gebied is circa 2000 m².

De Gemeente Ameland heeft haar archeologiebeleid gebaseerd op de Friese Archeologische Monumenten Kaart Extra (FAMKE). Op basis van de FAMKE (periode ijzertijd-middeleeuwen) dient archeologisch onderzoek uitgevoerd te worden bij ingrepen met een oppervlakte groter dan 500 m² om aan te tonen dat eventueel aanwezige archeologische waarden niet worden geschaad door de geplande of toekomstige activiteiten.

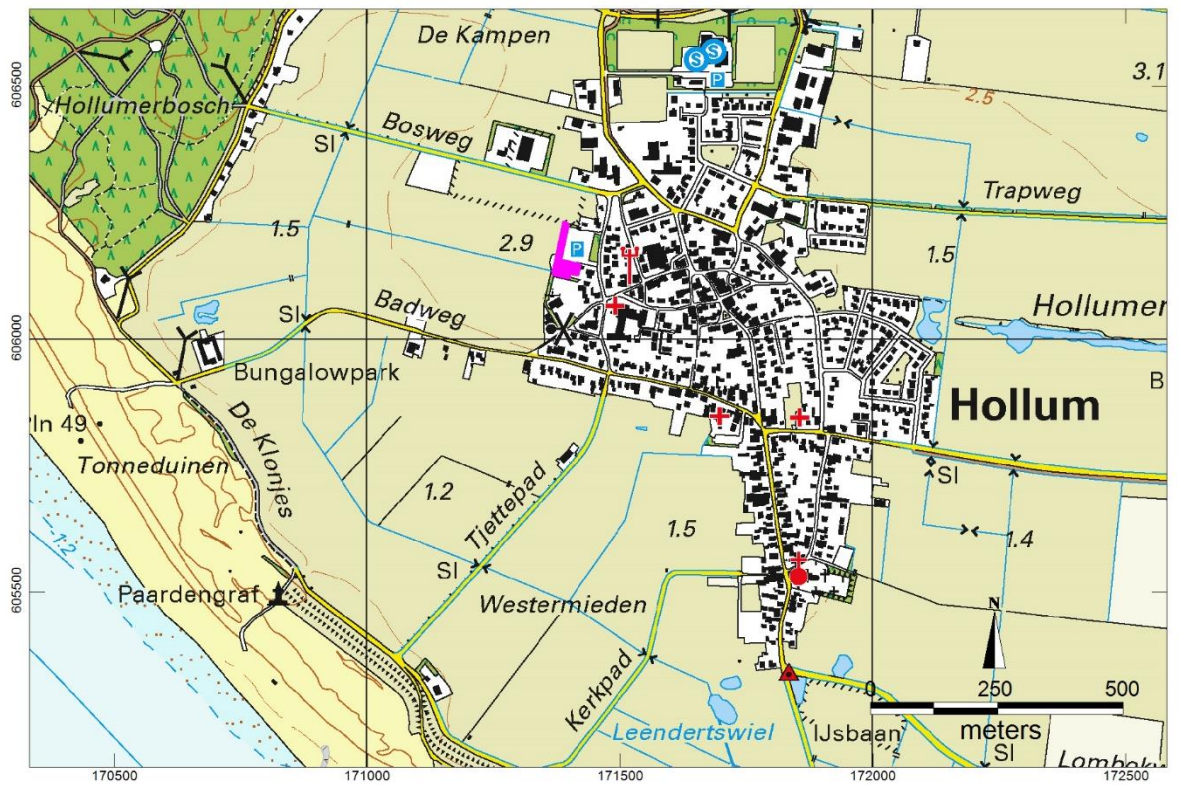
Voorafgaand aan het onderhavig karterend booronderzoek hebben in 2003 en 2014 archeologische onderzoeken in de directe nabijheid en deels overlappend met het huidige plangebied plaatsgevonden.¹ De resultaten van deze twee onderzoeken vormen het uitgangspunt van onderhavig onderzoek en de basis voor de opgestelde archeologische verwachting.

1.2 AFBAKENING PLAN- EN ONDERZOEKSGBIED

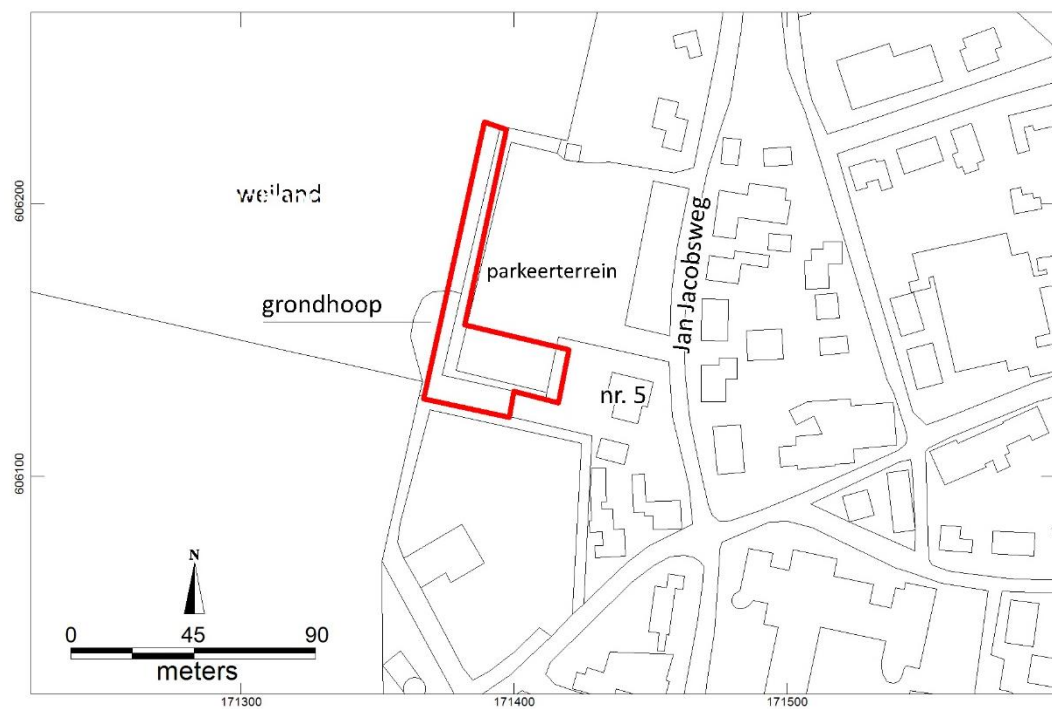
Het plangebied betreft het zuidelijk deel van een bestaand parkeerterrein, een klein gedeelte van het weiland dat ten zuiden van dit parkeerterrein ligt en een strook met een breedte van circa 11 meter ten westen van dit parkeerterrein (zie afbeelding 1b). Het zuidelijke deel van de te onderzoeken smalle grondstrook was ten tijde van het onderzoek bedekt met een grondhoop van circa 2 meter hoogte.

¹ Jelsma en Tulp 2003 en Nijdam 2014

Inventariserend veldonderzoek - karterende fase, locatie ten westen van de Jan Jacobsweg te Hollum, Gemeente Ameland, (FR.)

Afbeelding 1a. Ligging van het plangebied in het westen van Hollum.²

Afbeelding 1b. Ligging van het plangebied.

² Kadaster 2017

1.3 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

OBJECTGEGEVENS PLANGEBIED	
Opdrachtgever	Mevr. P. de Jong Meester Adriaan de Bruinestraat 14 9861 EC Hollum T 06-22119699
Uitvoerder	Laagland Archeologie
Bevoegde overheid	Gemeente Hollum
Toponiem	Ten westen van de Jan Jacobsweg nr. 5 en ten westen van een parkeerplaats.
Plaats	Hollum
Gemeente	Hollum
Provincie	Friesland
Kaartblad	1H
Archeoregio	Strandwallen- en duinlandschap
Kadastrale nrs.	Ballum H 18 (westzijde) en Ballum G2577 (huidige parkeerplaats)
Centrum Coördinaat	171392/606137
Gezamenlijk oppervlak circa	2.000 m ²
Omvang bodemverstoring circa	Nieuwe woning circa 150 m ²
Diepte geplande bodemverstoring	Maximaal 80 cm-mv.
Onderzoeksaanmelding Archis3	4573100100
Opsteller onderzoek	L.C. Nijdam
Beheerder en plaats documentatie	Laagland archeologie VOF, vestiging Ommen.

Tabel 1. Objectgegevens.

1.4 HUIDIGE SITUATIE EN TOEKOMSTIG GEBRUIK

Het plangebied was ten tijde van het veldwerk in gebruik als parkeerplaats (boringen 1 en 2) en weiland (overige boringen). Ten zuiden van boring 4 bevond zich een grondhoop.

1.5 ONDERZOEKSDOEL

Het uitgevoerde karterend booronderzoek kan gezien worden als de tweede fase binnen het huidige archeologische onderzoeksproces (zie bijlage 1). Het karterende onderzoek heeft tot doel het verwachtingsmodel van de voorgaande onderzoeken te toetsen en zo nodig aan te vullen. Op grond van de resultaten van dit onderzoek kan worden beoordeeld of en zo ja, welke vorm van vervolgonderzoek nodig is om de archeologische waarde van het gebied te kunnen vaststellen.

HOOFDSTUK 2 ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING

Direct ten zuiden van het huidige plangebied is in 2014 een bureauonderzoek en karterend booronderzoek uitgevoerd (zie afbeelding 2, nummer 2461958100).³ Op basis van dit onderzoek kan de volgende archeologische verwachting worden opgesteld:

Het plangebied ligt op de westrand van een strandwal, die al voor 100 na Chr. kan zijn gevormd uit strand- en duinafzettingen. Bewoning op de strandwal is zeker vanaf de late middeleeuwen. Onderzoek bij de hervormde kerk van Hollum heeft aardewerkfragmenten en een kloostermop uit de periode 12e – 13e eeuw en fundamenteën van een houten kerkgebouw uit de 10e of 11e eeuw aan het licht gebracht. Niet uitgesloten kan worden dat bewoning van de strandwal ook al vóór de late middeleeuwen heeft plaatsgevonden. Eventuele bewoningssporen worden verwacht in de top van de strandwal, die naar verwachting bestaat uit duin- op strandzand.

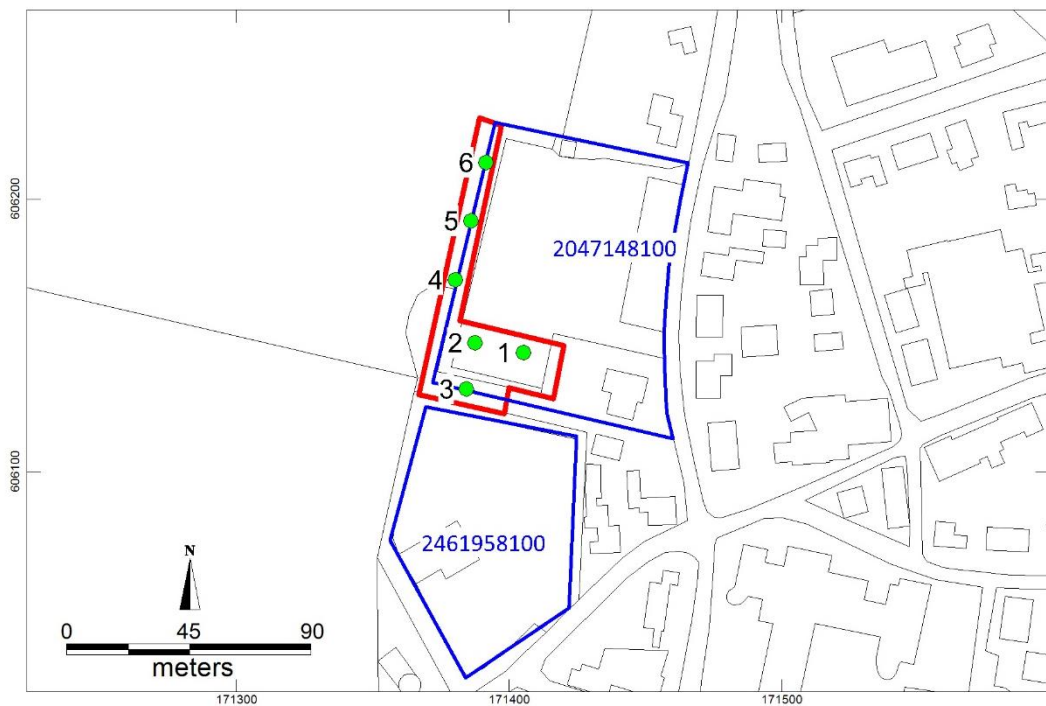
Uit de zes uitgevoerde boringen ten zuiden van het huidige plangebied is gebleken dat de huidige bouwvoor 25 tot 50 cm dik is en dat daaronder de bodem, op een groot deel van het terrein, verstoord is tot een diepte tussen de 70 en 110 cm-mv. Er zijn geen archeologische indicatoren in de opgeboorde grond aangetroffen.⁴

Ten behoeve van de aanleg van de parkeerplaats ten noorden en oosten van het huidige plangebied is in 2003 een verkennend booronderzoek uitgevoerd (zie afbeelding 2, nummer 2047148100).⁵ Bij dit onderzoek is de volgende bodemopbouw vastgesteld: onder een dunne grindlaag is een geroerde bovenlaag aangetroffen tot circa 60 cm-mv. Onder deze laag is een natuurlijke zandlaag aanwezig met ter plaatse van boring 5, in de zuidwesthoek van de parkeerplaats, een vegetatieniveau. Omdat in de boringen geen archeologische indicatoren zijn aangetroffen en omdat de bodem grotendeels is verstoord, was er geen aanleiding tot archeologisch vervolgonderzoek.

³ Nijdam 2014

⁴ Nijdam 2014

⁵ Jelsma en Tulp 2003

Afbeelding 2. Ligging van het plangebied (rood) en de twee reeds eerder uitgevoerde onderzoeksgebieden (blauw).⁶ In het groen de boorlocaties.

Afbeelding 3. Ligging van het plangebied op een hoogtekaart (Bron: AHN-3).⁷

⁶ Kadaster 2012

Op een hoogtekaart op basis van recente hoogtemetingen vallen de steilranden in het gebied tussen de parkeerterrein en het ten oosten ervan gelegen dorp en de steilrand tussen de parkeerplaats en het ten westen ervan gelegen weiland op. Uit gesprekken met de opdrachtgever en dorpsbewoners, die gedurende het booronderzoek langskwamen, is gebleken dat er ter plaatse grond is afgegraven ten behoeve van de dijkverzwaring aan de zuidzijde van Ameland. De steilranden uit het AHN-beeld kunnen hiermee verklaard worden.

Op basis van de uitgevoerde boringen ten noorden en zuiden van het plangebied en de bekende afgravingen ten oosten van Hollum is de kans groot dat de bodem in het plangebied verstoord is. Echter uit de boringen is gebleken dat rekening dient te worden gehouden met een dieper gelegen vegetatiehorizont, dat een potentieel archeologisch niveau betreft.

Onderstaande tabel geeft in het kort de archeologische verwachting weer:

PERIODE	COMPLEXTYPE	DIEPTELIGGING	KENMERKEN
Romeinse tijd- 1 ^e helft Nieuwe tijd.	boerderijplaats	Direct onder de bouwvoor.	Concentratie bouw materiaal, verbrande en gedroogde leem, baksteen, aardewerkfragmenten, houtskool, mogelijk fosfaat.

Tabel 2. Gespecificeerde archeologische verwachting.

⁷ AHN-3 2013-heden

HOOFDSTUK 3 KARTEREND BOORONDERZOEK

3.1 BESCHRIJVING ONDERZOEKSMETHODIEK

Het veldonderzoek heeft tot doel meer inzicht te verkrijgen in de fysische situatie in het plangebied. Het dient de in het plangebied aanwezige bodems, de mate van verstoring en de aanwezigheid van potentiële archeologische niveaus in kaart te brengen. Zijn deze aanwezig dan wordt de opgeboorde grond met behulp van een zeef doorzocht op de aanwezigheid van archeologische indicatoren. Aan de hand daarvan kan er voor het plangebied een gespecificeerd verwachtingsmodel worden opgesteld.

In het plangebied zijn 6 boringen uitgevoerd. De boringen 1 en 2 zijn uitgevoerd in de zuidwesthoek van de huidige parkeerplaats. Boring 3 ligt in een uitloper van het weiland ten zuiden van de parkeerplaats. De boringen 4 t/m 6 zijn gezet in de strook grond ten westen van de parkeerplaats.

De boringen zijn ingemeten met GPS met een nauwkeurigheid van 1 m en uitgevoerd met een Edelmanboor met een diameter van 15 cm. Het bodemprofiel is beschreven volgens de norm NEN 5104 en ASB. De NAP-maaiveldhoogtes van de boringen zijn bepaald aan de hand van het AHN-3 (circa 5 cm nauwkeurig). De opboorde grond is gezeefd (4 mm) en bestudeerd op het voorkomen van archeologische indicatoren. De profielbeschrijvingen zijn opgenomen in 03. De boorpunten zijn aangegeven in afbeeldingen 2 en 3. **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**

3.2 VRAAGSTELLING

Onderstaande onderzoeksvragen zijn leidend voor het veldonderzoek:

- *Wat is de bodemopbouw en is deze nog intact?*
- *Zijn archeologische kansrijke bodemlagen aanwezig?*
- *Bevatten deze kansrijke bodemlagen archeologische indicatoren?*
- *Is archeologisch vervolgonderzoek noodzakelijk en zo ja, welk type?*

3.3 RESULTATEN: LITHOLOGIE, LITHOGENESE EN BODEMONTWIKKELING

In alle boringen bestaat de opgeboorde grond uit zwak siltig, matig fijn, kalkloos, strand of duinzand. Onderscheid tussen strand- en duinzand kon ter plaatse niet gemaakt worden.

In de boringen 1 en 2 ter plaatse van de parkeerplaats is de bodem tot circa 70 cm-mv geroerd. In boring 3 was de bodem niet sterk geroerd en is de bouwvoor 45 cm dik. In de boringen 4, 5 en 6 (waar grond is afgegraven) is alleen de bovenste 5 tot 10 cm van de bodem humeus.

Onder de geroerde lagen in de boringen 1 en 2 zijn twee humusrijke zandlagen aanwezig, op respectievelijk 70 en 100 cm-mv. Ook in de boringen 3 en 6 zijn humeuze bodemlagen aangetroffen op een diepte van 70 tot 100 cm-mv (boring 3) en 50 tot 65 cm-mv (boring 6). Deze humeuze zandlagen zijn als oude vegetatieniveaus geïnterpreteerd, waaruit blijkt dat het zand ter plaatse in verschillende fasen is afgezet.

In de boringen 4 en 5 ontbreken deze humeuze bodemlagen en is onder de humeuze toplaag grijs zand aangetroffen, zoals dat ook in de andere boringen onder en tussen de humeuze zandlagen aanwezig is.

3.4 RESULTATEN: ARCHEOLOGIE

De aanwezigheid van een vegetatie niveau betekent dat er waarschijnlijk ook bewoningsmogelijkheden geweest zijn op de strandwal. Deze niveaus zijn later afgedekt, waarschijnlijk met duinzand. Met uitzondering van een houtskoolbrokje in boring 2 zijn geen aanwijzingen voor bewoning gevonden. Houtskool is echter geen harde archeologische indicator. Het kan immers ook zijn aangespoeld.

HOOFDSTUK 4 TERUGKOPPELING MET BUREAUONDERZOEK

De aangetroffen bodemopbouw komt overeen met de archeologische verwachting. De top van de strandwal is met uitzondering van boring 3 sterk geroerd. Daaronder zijn strand- en of duinafzettingen aanwezig. Het aangetroffen vegetatie niveau is ook al in 2003 aangetroffen in de zuidwesthoek van de parkeerplaats. Ook toen werden geen archeologische indicatoren aangetroffen.

HOOFDSTUK 5 CONCLUSIE EN VERWACHTING

De vraagstelling zoals weergegeven in paragraaf 3.2 kan nu als volgt beantwoord worden.

Onderstaande onderzoeksvragen zijn leidend voor het veldonderzoek:

- *Wat is de bodemopbouw en is deze nog intact?*

De top van de strandwal is in het plangebied grotendeels verstoord.

- *Zijn archeologische kansrijke bodemlagen aanwezig?*

Het potentiële niveau voor vindplaatsen uit de middeleeuwen en 1^e helft van de nieuwe tijd is in het plangebied door afgraving verdwenen. Hieronder, vanaf 50 tot 100 cm-mv, is een vegetatieniveau aangetroffen waarop bewoning kan hebben plaatsgevonden. Het gaat dan waarschijnlijk om de periode voorafgaand aan de late middeleeuwen: Romeinse tijd – Volle Middeleeuwen.

- *Bevatten deze kansrijke bodemlagen archeologische indicatoren?*

In dit niveau zijn in de boringen geen archeologische indicatoren aangetroffen.

- *Is archeologisch vervolgonderzoek noodzakelijk en zo ja, welk type?*

Een archeologisch vervolgonderzoek wordt niet noodzakelijk geacht.

HOOFDSTUK **6** SELECTIEADVIES

Op basis van het uitgevoerde booronderzoek is de kans klein dat het plangebied archeologische sporen bevat.

Om deze reden adviseren we geen vervolgonderzoek uit te voeren en het plangebied vrij te geven voor de voorziene werkzaamheden. De implementatie van dit advies is in handen van de Gemeente Ameland.

Mochten bij graafwerkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen, dan geldt conform de Erfgoedwet (art. 5.10) een meldingsplicht. Dit kan bij de Gemeente Ameland.

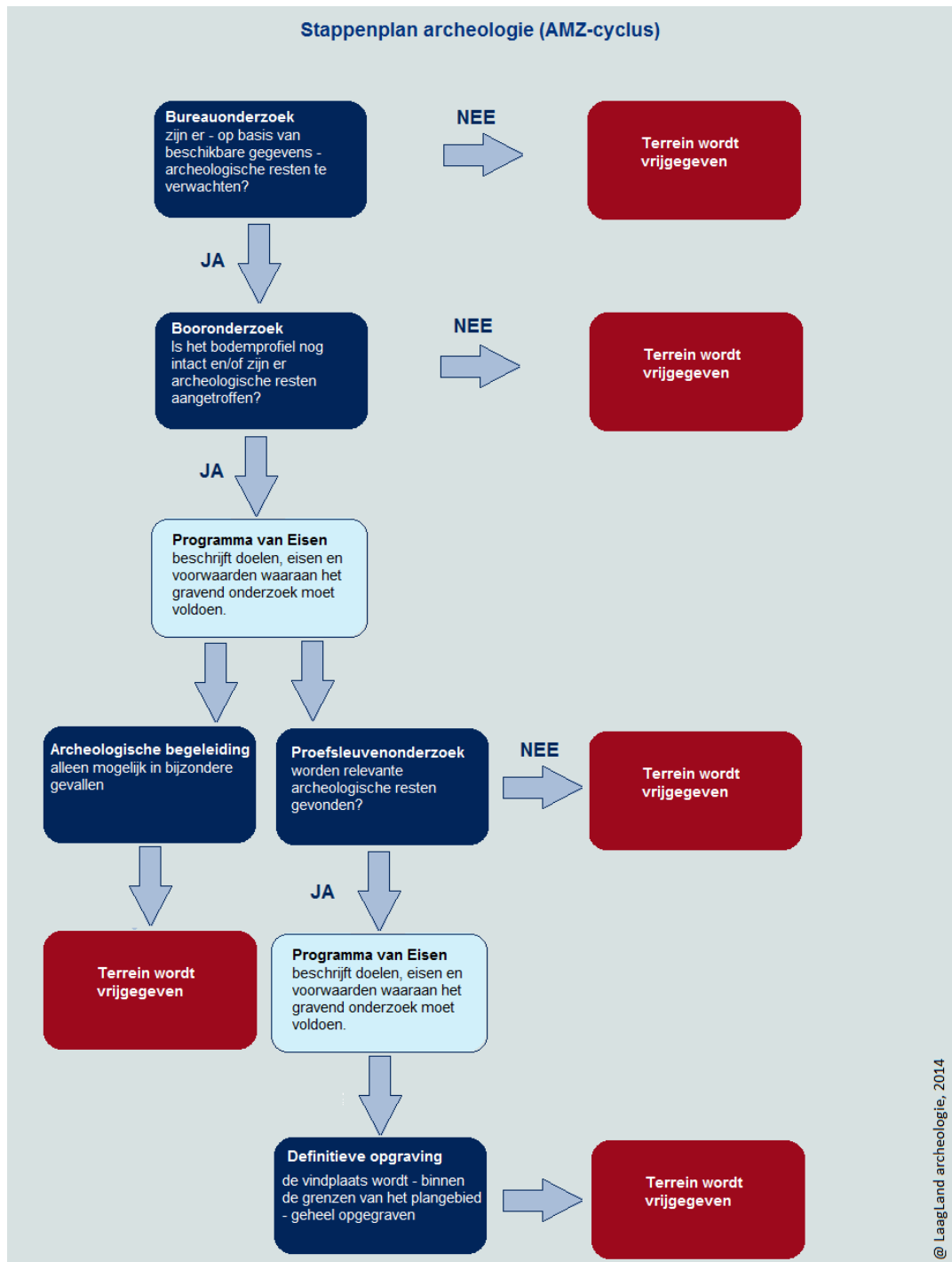
literatuur

- *Bosch, J.H.A., 2008. Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 1.1. Op basis van de Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 5.2. Deltares-rapport 2008-U-R0881/A.*
- *Jelsma, J. en C. Tul, 2003: Hollum, Ameland: Verkennend Archeologisch Onderzoek op Vier Locaties. Een onderzoek in opdracht van de gemeente Ameland via Buro Vijn bv. De Steekproef rapportnummer 2003-03/1*
- *Nederlands Normalisatie-instituut, 1989. Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters, Nederlands Normalisatie-instituut Delft.*
- *Nijdam L.C., 2014. Hollum, Molenweg 6 (Gemeente Ameland) Een archeologisch bureauonderzoek en karterend booronderzoek. ArGeoBoor rapport 1324.*

Archeologische databases/internetbronnen

- *AHN-3 2013-heden <https://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>*
- *<https://www.boorstaten.nl>*
- *Friese Archeologische Monumenten Kaart Extra (<http://fryslan.maps.arcgis.com/home/webmap/viewer.html>)*
- *Kadaster 2012: Top10 vector-open data. <https://www.pdok.nl/>*
- *Kadaster 2017: Topografische kaarten 1:25.000. <https://www.pdok.nl/>*

BIJLAGE 1 AMZ-CYCLUS

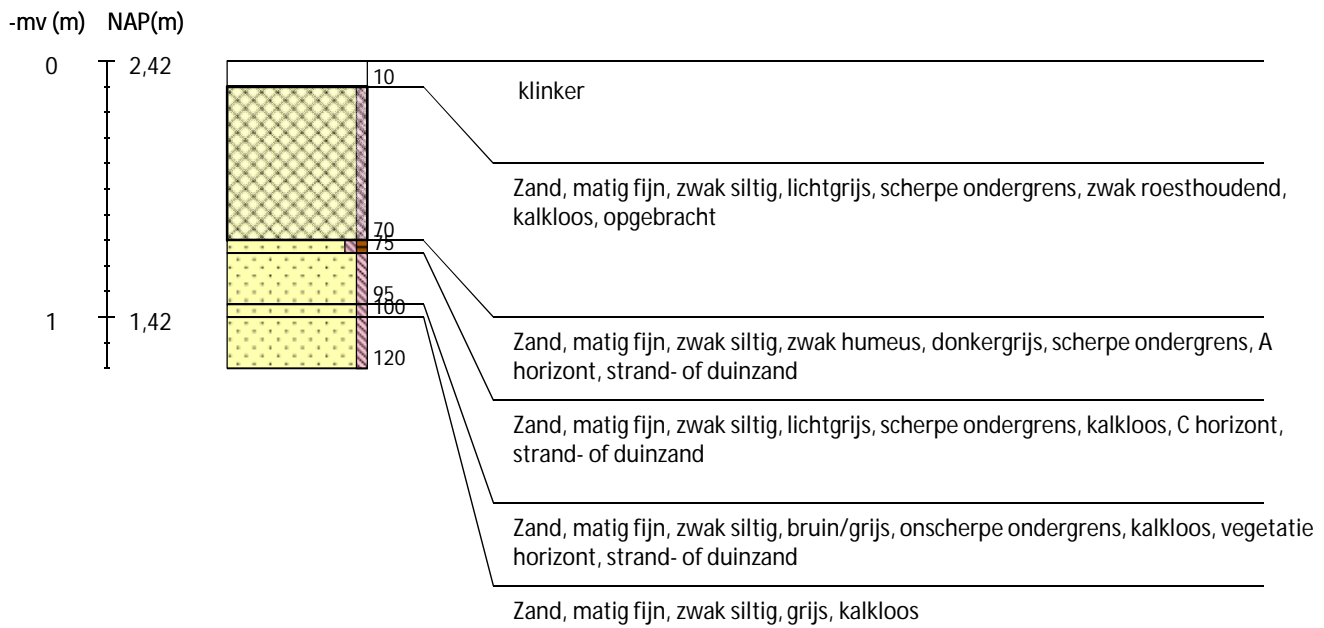
BIJLAGE 2 ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

Archeologische perioden		Datering	
Nieuwe tijd	C	1795	
	B	1650	
	A	1500	
Middeleeuwen	Laat	1250	
	Vol	1050	
	vroeg	Ottoons	900
		Karolingisch	725
		Merovingisch	450
Romeinse tijd	Laat	270	
	Midden	70 na Chr.	
	Vroeg	15 voor Chr.	
Prehistorie	Ijzertijd	Laat	250
		Midden	500
		Vroeg	800
	Bronstijd	Laat	1100
		Midden	1800
		Vroeg	2000
	Neolithicum	Laat	2850
		Midden	4200
		Vroeg	4900/5300
	Mesolithicum	Laat	6450
		Midden	8640
		Vroeg	9700
	Paleolithicum	Jong	35.000
		Midden	250.000
		Oud	
	© Monolithic archeologie 2013		

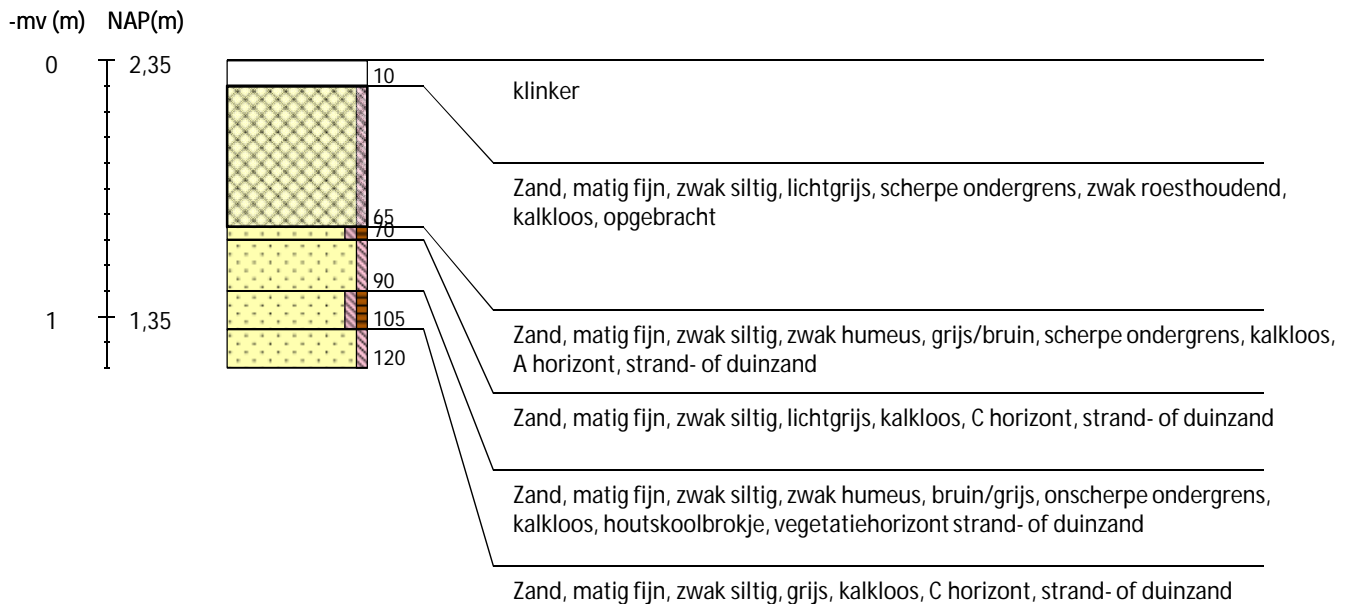
Inventariserend veldonderzoek - karterende fase, locatie ten westen van de Jan Jacobsweg te Hollum, Gemeente Ameland, (FR.)

BIJLAGE 3BOORSTATEN

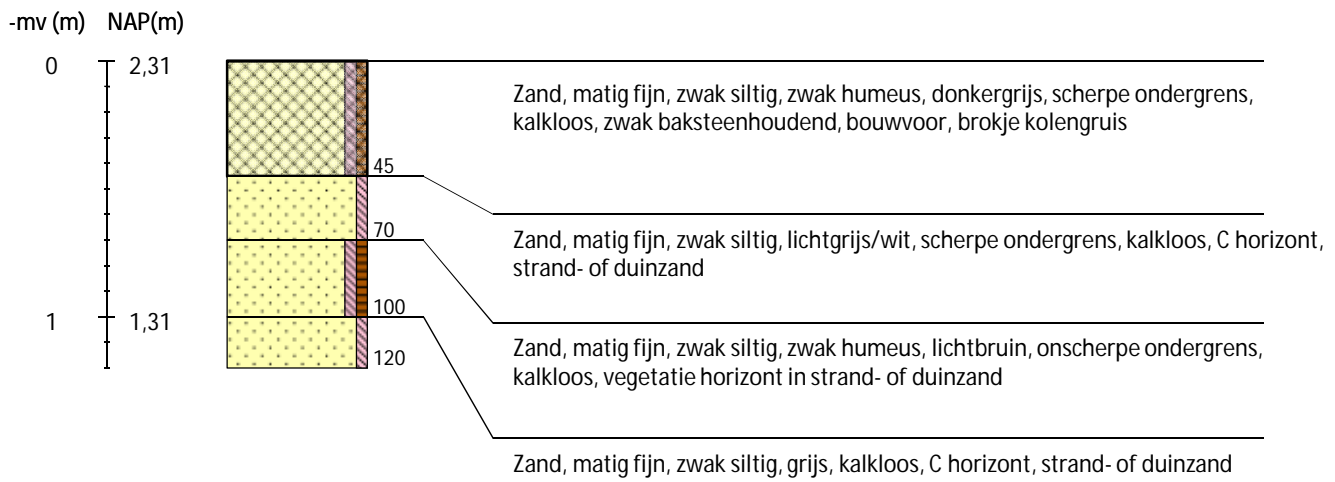
Boring 1 RD-coördinaten: 171405/606143 -

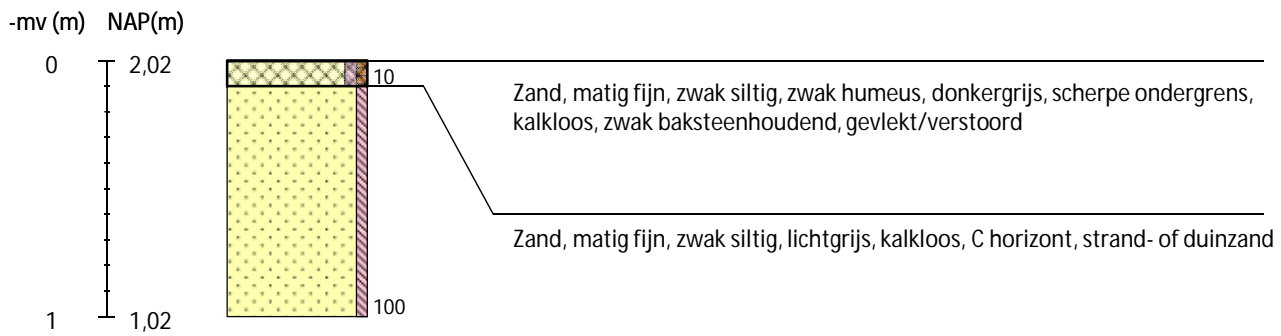
Boring 2 RD-coördinaten: 171387/606147 -

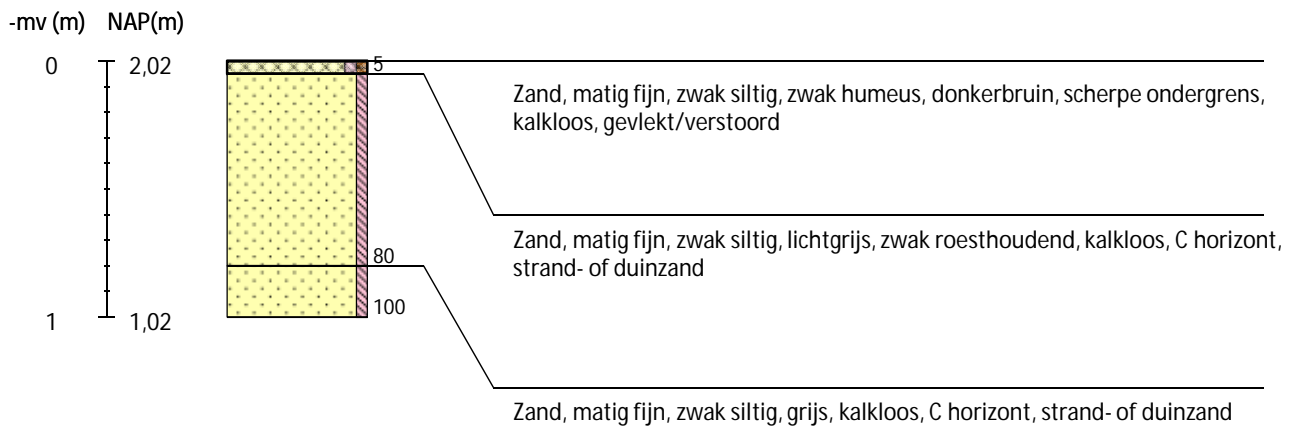
Boring 3 RD-coördinaten: 171384/606130 -

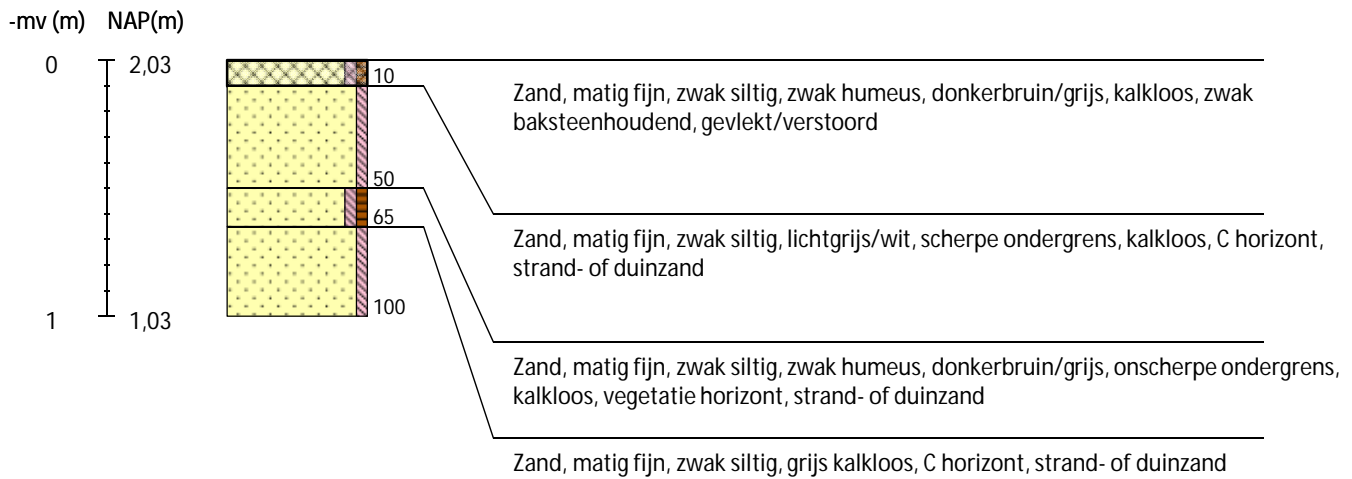
Boring 4 RD-coördinaten: 171380/606170 -

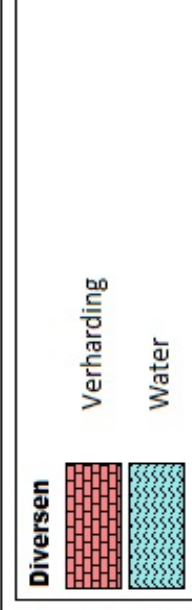
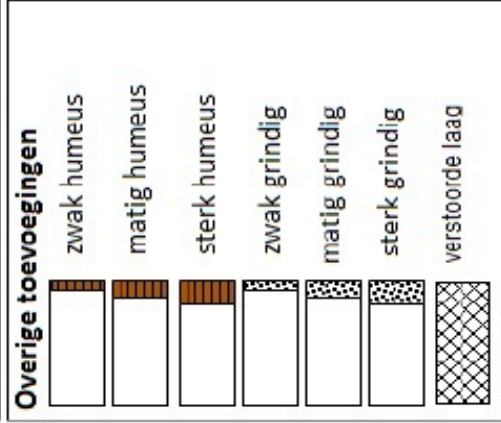
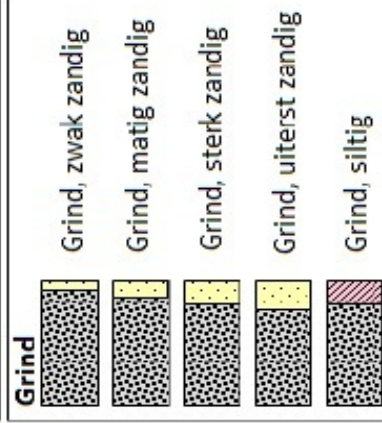
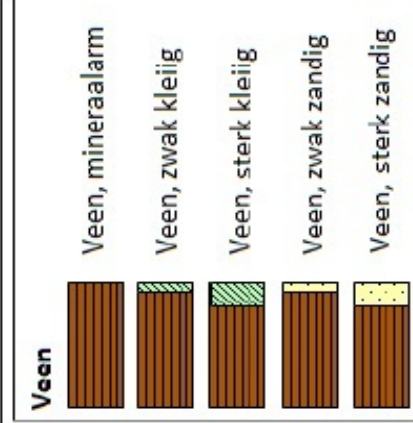
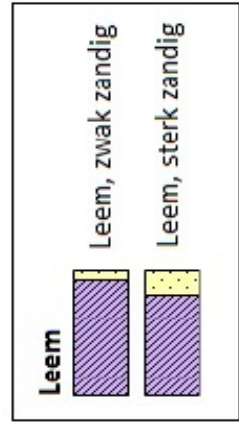
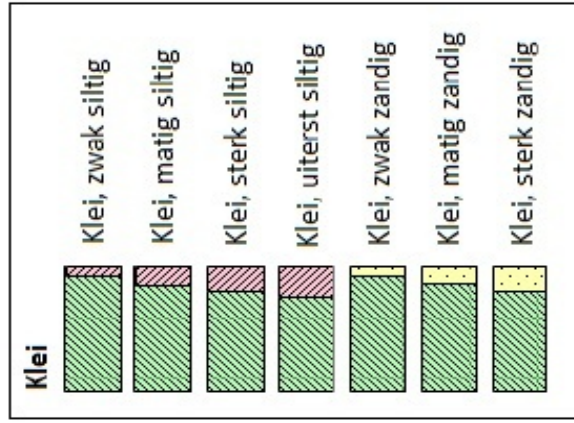
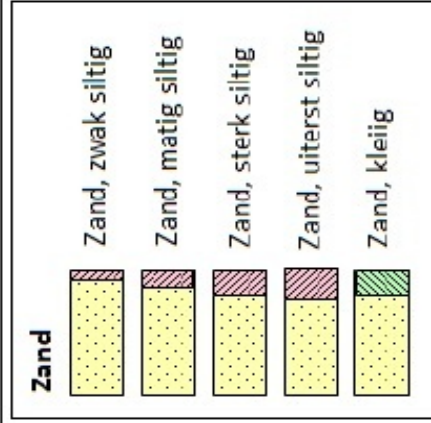
Boring 5 RD-coördinaten: 171385/606192 -

Boring 6 RD-coördinaten: 171391/606213 -

Legenda (conform NEN 5104, boorbeschrijvingsnorm van NITG-TNO en ASB)

Zandmediaan

uiterst fijn	< 105	µm
zeer fijn	105 - < 150	µm
matig fijn	150 - < 210	µm
matig grof	210 - < 300	µm
zeer grof	300 - < 420	µm
uiterst grof	420 - < 2000	µm

Zandsortering

goed gesorteerd	D60/D10 < 1,8
matig gesorteerd	D60/D10 1,8 < 3
slecht gesorteerd	D60/D10 > 3

Kalkgehalte

kalkloos	geen opbruising minder dan 0,5% CaCO ₃
kalkarm	hoorbare opbruising, circa 0,5 - 1 à 2 % CaCO ₃
kalkrijk	zichtbare opbruising, 1 à 2% CaCO ₃

Begrenzing onderliggende laag

scherp	overgangsgebied < 0,3 cm
onscherp	overgangsgebied 0,3 - < 3 cm
diffuus	overgangsgebied 3 cm - < 10 cm

Inclusies/archeologische indicatoren

weinig	< 1%
matig	1-10%
veel	> 10%